

УДК 005.336.2:378.011.3-057.175:796

DOI 10.32755/sjeducation.2024.01.330

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ТА ОСОБИСТІСНІ ЯКОСТІ ВИКЛАДАЧА ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

Черезов Юрій Олександрович,

старший викладач кафедри фізичної підготовки,

Пенітенціарна академія України

(14000, Україна, м. Чернігів, вул. Гонча, 34,

e-mail: yuriy.cherezov@gmail.com)

ORCID: 0000-0002-1531-0189

Від професійної майстерності викладача фізичної культури залежить рівень фізичної та психофізичної підготовки здобувачів вищої освіти, чия майбутня професійна діяльність безпосередньо буде пов'язана з виконанням складних службових завдань, а саме: затримання, проведення зовнішнього та внутрішнього огляду, супровід правопорушників, використання зброї тощо. Тому формування професійної компетентності та розвиток особистісних професійно важливих якостей викладачів фізичної культури в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання є актуальною проблемою та потребує уваги й постійного вдосконалення.

Мета статті – вивчення особливостей професійної компетентності та розвитку професійно важливих якостей викладачів фізичної культури в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Методологія дослідження заснована на аналізі літературних джерел та синтезі педагогічного спостереження.

Результати дослідження та висновки. Стаття розкриває сучасне розуміння професійної компетентності викладача фізичної культури закладу вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Автором обґрунтовано необхідність удосконалення професійної компетентності та розвитку особистісних професійно важливих якостей викладача фізичної культури закладу вищої освіти. Запропоновані інноваційні шляхи підвищення кваліфікації викладача фізичної культури закладу освіти зі специфічними умовами навчання, а саме: тренінги, вебінари, науково-практичні заходи.

Ключові слова: викладач фізичної культури, компетенція, компетентність, професійна компетентність, професійно важливі якості викладача, професійні навички.

PROFESSIONAL COMPETENCE AND PERSONAL QUALITIES OF A PHYSICAL EDUCATION TEACHER OF A HIGHER EDUCATION INSTITUTION WITH SPECIFIC LEARNING CONDITIONS

Cherezov Yurii,

Senior lecturer of the Department of Physical Training,

Penitentiary Academy of Ukraine

(34 Honcha Street, Chernihiv, 14000, Ukraine,

e-mail: yuriy.cherezov@gmail.com)

ORCID: 0000-0002-1531-0189

The level of physical and psychophysical training of higher education students, whose future professional activity will be directly related to the performance of complex official tasks, namely: detention, external and internal inspection, escorting offenders, use of weapons, etc. depends on the professional skills of the physical education teacher. Therefore, the formation of professional competence and the development of personal professionally important qualities of physical education teachers in higher education institutions with specific learning environments is an urgent problem and requires attention and continuous improvement.

The purpose of the article is to study the peculiarities of professional competence and development of professionally important qualities of physical education teachers in higher education institutions with specific learning conditions.

The methodology of the study is based on the analysis of literary sources and the synthesis of pedagogical observation.

Results of the study and conclusions. The article reveals the modern understanding of the professional competence of a physical education teacher of a higher education institution with specific learning conditions. The author substantiates the need to improve the professional competence and development of personal professionally important qualities of a physical education teacher of a higher education institution. Innovative ways of professional development of physical education teacher of higher education institution with specific learning conditions are proposed, namely: trainings, webinars, scientific and practical events.

Key words: physical education teacher, competence, competence, professional competence, professionally important qualities of a teacher, professional skills.

Постановка проблеми. Безперервне вдосконалення професійного рівня викладачів фізичної культури в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання потребує пильної уваги та постійного оновлення. Це викликано тим, що професійно-педагогічна майстерність викладача фізичної культури пов'язана з появою нових фізкультурно-оздоровчих

технологій, освоєння яких допомагає викладачу вдосконалити методичну компетентність, а також вміння й навички викладача демонструвати особистісну здоров'язбережувальну практику є прикладом для здобувачів вищої освіти, що безпосередньо впливає на їхню свідомість щодо сприйняття свого тіла як життєво важливого ресурсу, який потребує відновлення та підтримки.

Актуальність дослідження. Проблема розвитку професійної компетентності викладача фізичної культури та його особистісних якостей тісно пов'язана з чинниками загального характеру: розвитком професійних компетенцій (знань та вмінь, методичних навичок), професійної культури (етики, естетики), в тому числі комунікативної культури, загалом професійної компетентності.

Питанням удосконалення професійної компетентності та особистісних професійно важливих якостей викладача фізичної культури присвятили свої наукові дослідження багато вчених педагогів та психологів (В. Аніщенко [1], О. Безкопильний [2], І. Донець [1], С. Карасевич [3], Г. Кондрацька [4], І. Маріюнда [5], Г. Михайлишин [6], І. Ткаченко [1], О. Тимошенко [9], В. Сорокопуд [1], Н. Степанченко [7], Т. Чиженок [8], Л. Сущенко [10] та ін.).

Учені виокремили багато підходів щодо формування професійної компетентності викладача фізичної культури, однак потребують більш поглибленого розгляду шляхи вдосконалення професійної компетентності та розвитку професійно важливих якостей викладача фізичної культури закладу вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Мета статті – вивчення особливостей професійної компетентності та розвитку професійно важливих якостей викладачів фізичної культури в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Методологія дослідження заснована на аналізі літературних джерел та синтезі педагогічного спостереження.

Виклад основного матеріалу. Сучасні погляди на професійну компетентність та особистісні професійно важливі якості викладача фізичної культури закладу вищої освіти зі специфічними умовами навчання відображають доволі різноманітний спектр уявлень про їх структуру та зміст. При всьому різнома-

нітті поняття «професійна компетентність» можна констатувати, що це наявність необхідних для професії знань, умінь і навичок, а також творчих здібностей та особистісних якостей, що забезпечують продуктивність і результативність процесу досягнення професійних цілей за допомогою спеціального набору компетенцій. До основних видів професійних компетенцій викладача належать освітньо-когнітивні, організаційні, управлінські, конструктивні, операційно-технологічні, комунікативні, інформаційно-технологічні, інформаційно-комп'ютерні, інтерактивні, оціночні, корекційні та інші. Стосовно викладача фізичної культури закладу вищої освіти зі специфічними умовами навчання основні види професійної компетентності можна структурувати і розподілити на такі чотири групи:

– когнітивні: знання теорії та методики викладання й навчання фізичній культурі майбутніх фахівців; розуміння мети фізичної культури – гармонійного фізичного розвитку особистості здобувача вищої освіти; знання структури навчальної програми фізичної підготовки для майбутніх фахівців правоохоронної сфери відповідно до кваліфікаційних вимог щодо здійснення службово-професійної діяльності та методики її втілення в освітню діяльність; знання вікової психології і психологічного впливу на здобувачів вищої освіти;

– уміння й навички: володіти педагогічною технікою (використовувати свій психофізичний потенціал як інструмент виховного впливу – володіння психічним, фізичним, емоційним станом, голосом, мімікою, пантомімікою); своєчасний перегляд і додавання до навчальних програм підготовки майбутніх фахівців правоохоронної діяльності елементів підвищення функціональних можливостей організму, вдосконалення життєво необхідних рухових умінь і навичок, розширення рухового досвіду через формування стійкої мотивації здобувачів вищої освіти до занять фізичною культурою і спортом з метою підтримки здоров'язбережувальної компетентності;

– професійні здібності: дидактичні, науково-пізнавальні, організаторські та прогностичні, педагогічна спостережливість і педагогічна увага, експресивні й перцептивні здібності, педагогічний такт, педагогічний оптимізм та ін.;

– особистісні професійно важливі якості: спостережливість, працелюбність, цілеспрямованість, наполегливість, скромність, інтерес до фізичної культури, тактовність, організованість, самостійність, стриманість, толерантність, ораторські здібності, артистичність натури, дотепність, бадьорість, веселість, товариськість; особливо важливим є готовність до емпатії, тобто розуміння психічного стану здобувачів вищої освіти (курсантів, слухачів), співпереживання.

Слід зазначити, що невід’ємною частиною професійної компетентності є особистісна складова. Саме з позиції особистісно орієнтованої освіти, особистісно-діяльнісного та компетентнісного підходу ми розглядаємо необхідність цілеспрямованого професійного навчання інструкторсько-педагогічних кадрів з фізичної підготовки для правоохоронної системи країни, що сприяє формуванню в них професійно-педагогічної готовності. Професійно-педагогічна готовність – це якісний, системний, динамічний стан, який характеризується сукупністю особистісних та професійно важливих якостей, що визначають спроможність ефективно здійснювати освітньо-виховну діяльність. Професійно важливі якості викладача фізичної культури закладу вищої освіти зі специфічними умовами навчання охоплюють активність, цілеспрямованість, психофізичну та інтелектуальну працездатність, вмотивованість, креативність, рефлексію, самоактуалізацію та самореалізацію. При цьому самоосвіта як загальна проблема і професійна педагогічна самоосвіта як її частина мають провідне значення у професійній педагогічній діяльності.

Тим самим професійна компетентність викладача фізичної культури закладу вищої освіти зі специфічними умовами навчання повинна забезпечувати формування у здобувачів вищої освіти фізичної та психологічної готовності до дій у складних умовах оперативно-службової та службово-бойової діяльності, виховувати високі морально-вольові, соціально-духовні, морально-етичні якості та властивості особистості персоналу правоохоронної системи, цілеспрямовано і пріоритетно навчати майбутніх фахівців діям, які пов’язані з правомірним застосуванням фізичної сили, бойових прийомів боротьби, спеці-

альних засобів та вогнепальної зброї. Важлива роль відводиться й особистісним якостям викладача. Особистість викладача фізичної культури закладу вищої освіти зі специфічними умовами навчання (його загальнокультурний, науковий і методичний рівень, професійна ерудиція, відповідальність, цілеспрямованість, світоглядні переконання, розумна вимогливість та педагогічна майстерність) є головним психолого-педагогічним фактором, що забезпечує якість навчання майбутніх фахівців, які здобувають освіту в закладах зі специфічними умовами навчання.

Зростаючі вимоги до фізичної, психофізичної, здоров'язбережувальної компетенції майбутніх фахівців правоохоронної сфери та суспільні виклики (війна на території України, змішана форма навчання, стрімкий розвиток методик реабілітації та підтримання здоров'я, різні фактори небезпеки професійного середовища майбутніх фахівців та ін.) вимагають від викладача фізичної культури закладу вищої освіти зі специфічними умовами навчання своєчасно оновлювати професійні компетентності й розвивати особистісні якості, що є важливими для виконання всіх педагогічних функцій, а саме освітньої, виховної, інформаційної, комунікативної, підтримувальної та ін. Найбільш дієвими формами підвищення професійної кваліфікації викладачів фізичної культури в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання можна вважати такі, як:

– проблемні наукові та/або теоретико-практичні конференції, круглі столи й семінари, у роботі яких беруть участь не тільки колектив кафедри фізичного виховання, а й представники інших кафедр, де викладають навчальні дисципліни, програми яких можуть бути взяті за основу для вдосконалення навчальної програми з фізичної підготовки, зважаючи на міждисциплінарний підхід;

– тренінги соціально-психологічного характеру й саморозвитку, під час участі в яких викладач фізичної культури набуває нових якостей та/або оновлює навички психологічної взаємодії, побудови безбар'єрного освітнього середовища протягом проведення навчальних занять;

– майстер-класи для викладача з фізичної підготовки з розв'язання проблем організації дослідницької роботи

з питань застосування новітніх методик викладання фізичної культури в умовах дистанційної освіти, змішаного навчання;

– курси підвищення кваліфікації з окремих напрямів фізичної підготовки, що містять модулі бойових, тактико-спеціальних, психофізичних, медико-допоміжних та реабілітаційних елементів;

– вебінари для поглиблення знань у сфері застосування інноваційних методів навчання, створення сучасної дидактики, розвитку професійно важливих якостей викладача на основі концепції «Я-особистість» та ін.

Висновки. Вищевикладене дозволило зробити такі узагальнювальні висновки: а) важко переоцінити роль викладача фізичної культури в закладі вищої освіти зі специфічними умовами навчання, оскільки від його професіоналізму залежить формування фізичної, психофізичної компетентності майбутніх фахівців правоохоронної сфери, що є запорукою ефективності здійснення ними службово-професійної діяльності, застосування вмінь і навичок зберегти здоров'я та захистити життя в умовах надзвичайних, в тому числі екстремальних, ситуацій; б) професійна компетентність викладача фізичної культури закладу вищої освіти зі специфічними умовами навчання відображає усвідомлення власних прагнень до педагогічної діяльності, бажань і ціннісних орієнтацій, потреб та інтересів саморозвитку й самовдосконалення, соціальної ролі в процесі підготовки майбутніх фахівців правоохоронної сфери; в) розвиток професійно важливих навичок та якостей викладача має постійно відбуватися шляхом підвищення кваліфікації за різними формами, що, безумовно, впливатиме на його педагогічну майстерність і підвищення особистісного авторитету та іміджу.

Список використаних джерел

1. Аніщенко В. О., Сорокопуд В. Б., Ткаченко І. В., Донець І. О. Методика прикладної фізичної підготовки персоналу ДКВС України: психолого-бойовий аспект. *Науковий вісник Сіверщини. Серія: Освіта. Соціальні та поведінкові науки.* 2023. № 2 (11). С. 9–25.

2. Безкопильний О. О. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі: теорія та методика : монографія. Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2020. 552 с.

3. Карасевич С. А. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у закладах загальної середньої освіти : монографія. Умань : ВПЦ Візаві, 2018. 204 с.

4. Кондрацька Г. Д. Шляхи формування здоров'язбережувальної компетентності у професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури. *International Academy Journal Web of Scholar*. 2018. № 10 (28). Т. 2. С. 14–18.

5. Маріонда І. І., Сивохоп Е. М., Товт В. А. Формування професійно-особистісних компетентностей фахівця фізичної культури у процесі занять фізичною підготовкою і спортом : монографія. Ужгород : Видавництво ПП «АУТДОР-ШАРК», 2016. 212 с.

6. Михайлишин Г. Й. Формування професійних умінь майбутніх вчителів у системі виховної роботи вищих навчальних закладів фізичного виховання : дис. канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2006. 227 с.

7. Степанченко Н. І. Система професійної підготовки учителів фізичного виховання : монографія. Львів : Піраміда, 2016. 652 с.

8. Чиженок Т. М., Коваленко Ю. О. Професійна майстерність учителя фізичної культури : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2019. 109 с.

9. Тимошенко О. В. Теоретико-методичні засади оптимізації професійної підготовки вчителів фізичної культури у вищих навчальних закладах : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2009. 35 с.

10. Сущенко Л. П. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2003. 46 с.

References

1. Anishchenko, V. O., Sorokopud, V. B., Tkachenko, I. V., Donets, I. O. (2023), "Methods of applied physical training of the SCES personnel of Ukraine: the psychological and combat aspect",

Scientific Herald of Sivershchyna. Series: Education. Social and Behavioural Sciences, No. 2 (11), pp. 9–25.

2. Bezkoptynyi, O. O. (2020), Preparation of future physical education teachers for health-saving activities in primary school: theory and methodology : monograph, Bohdan Khmelnytsky ChNU, Cherkasy.

3. Karasevych, S. A. (2018), Preparation of future physical education teachers for physical culture and sports activities in general secondary education institutions : monograph, VPC Vizavi, Uman.

4. Kondratska, H. D. (2018), "Ways of forming health-preserving competence in the professional training of future teachers of physical culture", *International Academy Journal Web of Scholar*, No. 10 (28), Vol. 2, pp. 14–18.

5. Marionda, I. I., Syvokhop, E. M. and Tovt, V. A. (2016), Formation of professional and personal competences of a physical education specialist in the process of physical training and sports: monograph, Publishing house OUTDOR-SHARK, Uzhhorod.

6. Mykhailyshyn, H. Y. (2006), Formation of professional skills of future teachers in the system of educational work of higher educational institutions of physical education : PhD in Pedagogy Thesis, Kyiv.

7. Stepanchenko, N. I. (2016), System of professional training of physical education teachers : monograph, Pyramid, Lviv.

8. Chyzhenok, T. M. and Kovalenko, Y. O. (2019), Professional skills of a physical education teacher : a textbook, ZNU, Zaporizhzhia.

9. Tymoshenko, O. V. (2009), Theoretical and methodological bases of optimisation of professional training of physical education teachers in higher educational institutions : PhD thesis, Kyiv.

10. Sushchenko, L. P. (2003), Theoretical and methodological bases of professional training of future specialists in physical education and sports in higher educational institutions : PhD thesis, Kyiv.